

Nieuwsbrief

Cultuurgooederen Tweede Wereldoorlog

In deze *Nieuwsbrief* informeren wij u over activiteiten van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) op het gebied van cultuurgooederen die in Nederland voor of tijdens de Tweede Wereldoorlog geroofd, geconfisqueerd of onder dwang verkocht zijn. Ook verwijzen wij naar interessante informatie van de organisaties waarmee we nauw samenwerken, zoals de Restitutiecommissie en het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies.

Team Onderzoek NK-collectie uitgebreid

Zes jonge onderzoekers zijn in september van start gegaan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Zij maken deel uit van het team dat zich komende jaren richt op hernieuwd en aanvullend herkomstonderzoek van objecten in de NK-collectie, en het toegankelijk maken en duurzaam ontsluiten van relevante informatie en data. Daarnaast zullen extra communicatie en activiteiten worden ingezet om de NK-collectie en het herkomstonderzoek onder de aandacht te brengen en om informatie te geven over het restitutiebeleid.

Met de uitbreiding wil de RCE het onderzoek naar de NK-collectie een flinke impuls geven, met als doel om de herkomstgeschiedenis

van objecten nog beter in beeld te krijgen, en meer restitutieverzoeken mogelijk te maken, waardoor bezittingen kunnen worden terug gegeven aan rechtmatige eigenaren en erven.

Team Intensivering Onderzoek NK-collectie in Collectie-Centrum Nederland.

FOTO RUBEN SCHIPPER

Breekbaar verleden: Meissen porselein

In december 2019 besloot de minister van OCW, op advies van de Restitutiecommissie, om 107 objectgroepen Meissen-porselein te restitueren aan de erfgenamen van dr. Franz Oppenheimer. De objecten zijn stille getuigen van de aangrijpende geschiedenis van Franz Oppenheimer en zijn familie. Van de vlucht uit Duitsland in 1936 naar Oostenrijk, vervolgens de vlucht in 1938 naar de Verenigde Staten. Oppenheimer verkocht het porselein om dit mogelijk te maken,

Kan met deksel, Meissener Porzellan Manufaktur (ca. 1720 - ca. 1725) uit de collectie Oppenheimer. [Meer informatie over het object](#)

FOTO RIJKSMUSEUM AMSTERDAM

en daarmee was het een verkoop onder dwang. In september 2021 lieten de erfgenamen 117 stukken veilen bij Sotheby's in New York. Meer dan de helft van de collectie werd verworven door het Rijksmuseum waarmee het weer terug kwam in het museum. Over dit bijzondere verhaal maakte het museum onder de titel 'Een breekbaar verleden' een [tentoonstelling](#), een [film](#) en een [podcast](#).

Lees hier het [advies](#) en het [persbericht](#) van de Restitutiecommissie.

Begeleidingscommissie herkomstonderzoek

De door de minister van OCW aangekondigde onafhankelijke commissie die het onderzoek begeleidt is inmiddels aangesteld. De commissie waakt over de kwaliteit van het te verrichten en het verrichte onderzoek en beoordeelt of het voldoet aan de maatstaven die nodig zijn om de herkomst van objecten uit de NK-collectie zo goed mogelijk vast te stellen. Concreet betekent dit dat de commissie nagaat of in het onderzoek de juiste stappen ondernomen worden en de juiste archieven worden geraadpleegd. Uiteraard kunnen nieuwe archieven of voortschrijdend inzicht leiden tot aanpassingen in het onderzoek, die met de commissie besproken worden. De commissie bestaat uit prof. dr. Rudi Ekkart

De begeleidingscommissie met v.l.n.r. Henrike Hövelmann, Christiaan Ruppert, Gerdien Verschoor en Rudi Ekkart.

FOTO RUBEN SCHIPPER

(voorzitter), Henrike Hövelmann MA, dr. Christiaan Ruppert en drs Gerdien Verschoor. Ze zullen via deze nieuwsbrief aan u worden voorgesteld. In deze editie kunt u [kennis maken](#) met Rudi Ekkart en Henrike Hövelmann.

Twee restitutiebesluiten in augustus

De Staatssecretaris Cultuur en Media Gunay Uslu heeft in augustus twee restitutiebesluiten genomen. Het eerste besluit gaat over de restitutie van de tekening *Huwelijk van Tobias en Sara* van kunstenaar Pieter Coecke van Aelst aan de erven van Arthur Feldmann (1877-1941). Ze volgt hiermee het advies van de Restitutiecommissie die het voldoende aannemelijk vindt dat de verzamelaar de tekening onvrijwillig kwijtraakte op 15 maart 1939. De Gestapo viel toen de villa van de familie Feldmann in Brno binnen en confisqueerde alle bezittingen, ook de kunstcollectie. Lees hier het [advies](#) en het [nieuwsbericht](#) van de Restitutiecommissie

Het tweede besluit betreft het verzoek tot teruggave van 26 objecten uit de NK-collectie door een aantal erfgenamen van een aandeelhouder in de Lisser & Rosenkranz Bank. De

objecten waren eigendom van de bank toen deze in april 1940 geliquideerd werd, waarna de bank de objecten verkocht. Uiteindelijk kwamen de objecten in bezit van het naziregime en zijn ze na de oorlog uit Duitsland gerecupereerd. Nadere bestudering leidde tot het [advies van de Restitutiecommissie](#) om het verzoek af te wijzen.

FOTO RINSMUSEUM AMSTERDAM

Huwelijk van Tobias en Sara, tekening gemaakt door Pieter Coecke van Aelst (1540-1545), pen en penseel in bruin.

Gezamenlijk bezit

Elf 17de-eeuwse [majolicaschalen](#) uit de collectie van Museum Boijmans van Beuningen kwamen tijdens het onderzoek [Museale Verervingen vanaf 1933](#) naar boven met een mogelijke verwijzing naar roof, confiscatie, gedwongen

FOTO AAN HOOFDINHOUDEN

Simon Goodman, een erfgenaam van de Gutmann familie.

verkoop of andere verdachte omstandigheden. Het museum en de erfgenamen besloten aan de Restitutiecommissie een bindend advies te vragen. Diepgravend onderzoek bracht echter geen informatie boven water waar de schotels zich tussen 1933 en 1955 bevonden. Omdat onvrijwillig bezitsverlies niet kon worden vastgesteld, gingen het museum en de erfgenamen met elkaar in gesprek. Ze besloten tot een verdeling van de elf schalen. Zes majolicaschalen keren terug naar de familie, de andere vijf zijn te zien in Depot Boijmans Van Beuningen waar het verhaal van de familie Gutmann en de collectie Gutmann wordt verteld.

Door deze [gezamenlijke aanpak van museum en erfgenamen](#) brengt de Restitutiecommissie geen bindend advies meer uit in deze zaak.

Door nieuwe aanwijzingen alsnog terug naar erven

Ook het schilderij *Blick auf Murnau mit Kirche* van Kandinsky kwam tijdens het project *Museale Verervingen vanaf 1933* naar voren als een werk met een oorlogsverleden dat nader onderzoek vroeg. Het schilderij bevindt zich sinds 1951 in de collectie van het Van Abbemuseum in Eindhoven. In 2018 werd een [eerder verzoek](#) van de erfgenamen Stern-Lippmann afgewezen omdat destijds niet kon worden vastgesteld dat het werk tijdens het naziregime uit het bezit van hun (over)grootmoeder was geraakt. Uit recent onderzoek zijn verschillende aanwijzingen naar voren gekomen die dat wel aannemelijk maken. De gemeente Eindhoven gaat het schilderij dan ook restitueren aan de erven van Johanna Margarethe Stern-Lippmann (1874-1944).

De onderbouwing is te raadplegen in het [advies van de Restitutiecommissie](#) en in het [nieuwsbericht](#).

FOTO PETER COX, EINDHOVEN

Blick auf Murnau mit Kirche door Wassily Kandinsky.

Abonneren

Wilt u op de hoogte blijven van ontwikkelingen op het gebied van Cultuurgoederen Tweede Wereldoorlog en restitutie? U kunt zich [hier aanmelden](#) voor de Nieuwsbrief.

VERSCHENEN

- > [Nieuwsbrief van Network of European Restitution Committees on Nazi-Looted Art](#)
In september verscheen de nieuwe editie van de nieuwsbrief van het Europese netwerk van restitutiecommissies. Deze is gepubliceerd op de website van de Restitutiecommissie.
- > [Jaarverslag 2021 van de Restitutiecommissie](#)

Vragen of een verzoek indienen?

Bent u op zoek naar informatie over restitutie of de NK-collectie? De RCE is het eerste aanspreekpunt voor mogelijke rechthebbenden en collectiebeheerders over restitutiebeleid, procedures en herkomstonderzoek om het indienen van een restitutieverzoek te vergemakkelijken. Onderzoekers kunnen advies vragen over het doen van herkomstonderzoek en doorverwezen worden naar beschikbare archieven en organisaties die daarbij behulpzaam kunnen zijn. Informatie ontsluiten wij onder ander via onze [website](#). Hier leest u ook hoe u een restitutieverzoek kunt indienen. Belanghebbenden, musea, onderzoekers, studenten en andere geïnteresseerden met vragen kunnen mailen naar restitutie@cultureelerfgoed.nl.

Wij helpen u graag.